

AZ ÖSSZ-SZÖVETSÉGI TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI INFORMÁCIÓS INTÉZET INFORMÁCIÓS KIADVÁNYAINAK RENDSZERE*

N. A. Fenina — O. I. Globacsev
VINITI

A VINITI^{1/} tudományos és műszaki információs kiadványainak rendszere, amely mintegy negyedszázaddal ezelőtt kezdett kialakulni, az elmúlt években az információs szolgáltatásnak olyan összetett, széles kiterjedt rendszerévé fejlődött, amely tükrözi a korszerű tudomány és technika fejlődésének és szerkezetének alapvető törvényszerűségeit. Különös figyelmet érdemel egy lényeges körülmény: a rendszer kifejlesztése szorosan és közvetlenül kapcsolódik annak a szovjet tudományos információs iskolának a kialakításához, amely a VINITI-ben A. I. Mihajlov professzor vezetésével jött létre.

A VINITI tudományos információs iskolája az ötvenes évek végén kezdett kialakulni. Jellemző, hogy keretében a tudományos információ elméleti és gyakorlati kérdéseinek megoldására szolgáló kutatásokat már az iskola létrehozásától kezdve a *rendszerelmélet és a komplex megközelítés* jellemezte. Ma is a tudományos elemzés vezető módszerének tekintjük az információ-ellátási és információs szolgáltatási rendszerek megszervezésével és működésével kapcsolatos kutatásokban a rendszerelméleti és komplex megközelítés elvét. Ez nemcsak az új rendszerek tervezéséhez és létrehozásához, hanem a már működő és a felhasználók között jó hírnevet szerzett rendszerek további fejlesztéséhez is szükséges.

A VINITI tudományos információs iskolájának kutatásai az intézet információs tevékenységének tapasztalataira támaszkodnak. Az intézet legfontosabb feladata megalakulása óta *információs kiadványok rendszerének létrehozása*, amely tükrözi a tudományos, műszaki és gazdasági világirodalmat; ezért a VINITI tudományos információs iskolája által folytatott elméleti és alkalmaz-

zott kutatások jelentős része összekapcsolódott ezzel az iránnyal. Az intézet információs kiadványai rendszerének fejlesztése — mind a formákat, mind a típusokat tekintve — az elméleti és alkalmazott kutatások eredményeire támaszkodott. Kiadvány rendszerének a hatvanas és a hetvenes években történt fejlesztése során megfigyelhető az *elmélet és a gyakorlat szoros kölcsönhatása*, vagyis az a kapcsolat, amely a tudományos-műszaki forradalom korában kötelező a tudományos információs tevékenységben is.

Már a VINITI-iskola első publikált munkájában^{2/} az információs tevékenység alapvető feladataként a „dokumentációs információk maximálisan teljes gyűjtését, rendszerezését és analitikus-szintetikus feldolgozását” jelölik meg, a *Referativnui Zsurnalt* pedig az információs kiadványok alaptípusának tekintik. Jelentős helyet foglalnak el az információs rendszerek tökéletesítésének és optimalizálásának elméleti kérdései — ezeken belül is elsősorban az információs kiadványok problémái — a szovjet tudományos információs iskola alapvető munkájában, amelyet a Szovjetunióban több ízben is kiadtak.^{3/}

A VINITI kiadványainak rendszerét teljes joggal tekinthetjük összetett, teljes és dinamikus fejlődő rendszernek, amely tükrözi a korszerű tudomány és technika fejlődésének legfontosabb törvényszerűségeit. *Milyen ma ez a rendszer és melyek szerkezetének legjellegzetesebb vonásai?*

Egyik jellemző vonás, hogy a rendszer — összhangban a tudomány és technika legfontosabb fejlődési irányzataival, valamint a tudósok és szakemberek igényeivel — szakadatlanul tágítja a megvilágítandó kérdések körét.

Közel negyedszázad alatt — 1953-tól 1976-ig — a *Referativnui Zsurnalt* sorozatainak száma 4-ről 193-ra emelkedett. Az *Ekszpreszsz Informacija* sorozatainak száma — amelyek kiadását az intézet valamivel később,

* Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ rendezésében 1976. november 10-én a budapesti Szovjet Kultúra Házában megtartott konferencián elhangzott előadás.

1/ Vseszozjuznuij Insztitut Naucsnoj i Tehnicseskij Informacii = Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Információs Intézet.

2/ Naucsnaia Informacija. Szerk. Mihajlov, A. I. Moszkva, VINITI, 1962.

3/ MIHAJLOV, A. I. — CSERNÜJ, A. I. — GILJAREVSKIJ, R. Sz.: Osznovü naucsnoj informacii. Moszkva, Nauka, 1965; Osznovü informatiki. Moszkva, Nauka, 1968.

1955-ben kezdte meg — 16-ról 72-re nőtt. A rendszerbe tartozik az 1967 óta megjelenő *Szignafnaja Informacija* is 100 sorozattal és az *Itogi nauki i tehniki* című szemlesorozat 94 kötete, ami 1957 óta megjelent. A VINITI összes kiadványainak terjedelme jelenleg több mint 50 ezer szerzői ív.

A VINITI kiadványai rendszerének szakadatlan tökéletesítését két körülmény indokolja. Először — mint ahogy fentebb már elmondtuk — az intézetben a kiadványok tökéletesítése érdekében végzett *elméleti és alkalmazott kutatások eredményeinek felhasználása* és gyakorlati kipróbálása. Másodszor: nem kevésbé fontos tényező a nagyszámú *felhasználói vélemény tanulmányozása*. A VINITI összes kiadványait időszakonként megvitatják és megbírálják információs, tudományos és termelő szervezetek konferenciáin és értekezletein, mind a Szovjetunióban, mind pedig a határokon túl.

Referativnűj Zsurnal

A VINITI kiadványai rendszerében, mint korábban, ma is központi helyet foglal el a *Referativnűj Zsurnal* (RZs). Ezt a kiadványt a tematikai-ágazati elv alapján szerkesztik és a tudományágak, valamint a műszaki ágazatok egyes területeinek megfelelő sorozatokban adják ki. Jelenleg 17 fő sorozatra oszlik, amelyek esetenként több sorozatból állnak, de összefoglaló címmel vannak ellátva. *A 17 sorozat címe:*

- automatika és rádióelektronika;
- bányászat;
- biológia;
- csillagászat;
- elektrotechnika és energetika;
- fizika;
- földrajz;
- földtan;
- geofizika;
- gépgyártás;
- informatika;
- ipargazdaság;
- kémia (biokémiával együtt);
- kohászat;
- közlekedés;
- matematika;
- mechanika.

A VINITI RZs legtöbb sorozatában (pl. fizika, kémia, gépgyártás) a sorozathoz tartozó alsorozatokon kívül összesített köteteket is kiadnak. Külön sorozatokat adnak ki ágazatközi tematikával is. Ezek olyan tudományos és műszaki problémákkal foglalkoznak, amelyek különféle ágazatok szakembereit érdeklik (pl. hegesztés; korrózió és korrózióvédelem stb.). Önálló sorozatokat adnak ki azokról a problémakörökről is, amelyek eléggé elkülönülnek és területükön nagyszámú információ keletkezik.

Az RZs-nek összesített kötetekre és sorozatokra történő tagolása tükrözi a korszerű tudomány és technika fejlődési tendenciáit, amelyek fokozzák a differenciálódást minden ágazatban. Ugyanakkor felszínre hozzák a tudományok vagy műszaki ágazatok érintkezési pontjain felmerülő új irányzatokat is.

Az *összesített kötetekben* is megjelenő sorozatok számát az adott tudományágak vagy műszaki ágazatok fejlettsége, illetve a publikált információk mennyisége határozza meg, figyelembe véve a felhasználók igényeit is.

A *sorozatok* alkotják — függetlenül az egyes összesített kötetektől — az RZs *egységes rendszerét*. Az összesített köteteket és egyes sorozataikat közös szerkesztőbizottság szerkeszti. A szerkesztőbizottság munkájában az egyes sorozatok és fejezetek szerkesztői és az adott tudományág, illetve műszaki ágazat tudósai és szakemberei vesznek részt.

Az RZs-ben az információkat *referátumok, annotációk és bibliográfiai leírások* formájában publikálják. Az alapvető forma a referátum, amely a kutatás tárgyára, céljára, helyére, időpontjára, módszereire és eredményeire vagy a konstrukció alapvető jellemzőire vonatkozó legfontosabb információkat tartalmazza. Azokat az elsődleges publikációkat referálják, amelyek korábban nem publikáltak, eredeti tudományos és gyakorlati adatokat tartalmaznak.

A referátumokat állományban lévő és állományon kívüli szakemberek készítik a VINITI által kidolgozott egységes módszer szerint.

Konferenciákról közölt információkról, ismeretterjesztő kiadványokról, tankönyvekről, kézikönyvekről, könyvekről (monográfiákról) elvileg csak annotációk készülnek, esetleg csak bibliográfiai leírások. Összességében azonban az RZs-ben közzétett bibliográfiai leírások mennyisége nem haladja meg a közölt információk 8–10%-át. *Az információk értékelése tehát már a feldolgozaskor megtörténik* azzal, hogy azokról vagy referátumok, vagy annotációk, vagy csak bibliográfiai leírások készülnek. Megemlíthető, hogy az RZs-ben megjelenő *információs közlések átlagos terjedelme 1000–1100 betűhely*.

A bibliográfiai leírás — amely minden esetben kötelező bevezetője a másodlagos információknak — a publikáció címével (ha orosz nyelvű) vagy a cím orosz fordításával kezdődik. A japán és más nem latin vagy cirill írásjeleket használó nyelveken írt publikációk eredeti címét nem közlik.

Folyóiratcikkek képezik az RZs-ben ismerttetett publikációk zömét; ezek bibliográfiai leírásában feltüntetik a folyóirat (esetleg rövidített) címét, megjelenési évét, kötettségét, a füzet sorszáma, a lapszámokat, a közlemény nyelvét (ha nem orosz) és az eredeti dokumentumban található összefoglalás nyelvét. Könyvek bibliográfiai leírásánál feltüntetik a kiadás évét és helyét is.

Az információk áttekintésének és kikeresésének elősegítésére az RZs fejlett *kereső apparátussal* rendelkezik. Ez az apparátus lehetővé teszi a kurrens információk gyors megkeresését, az érintkező fejezetek anyagainak megismerését, a retrospektív keresést stb. A kereső apparátus elemei közvetlenül megtalálhatók az RZs füzetekben, de külön is kiadják őket.

A kereső apparátus az alábbi elemekből tevődik össze:

- tájékoztató az RZs-ről, mint kiadványról;
- az RZs füzetének szerkezete és tartalomjegyzéke;
- a szerkesztőbizottság közleményei;
- az adott sorozatban (vagy összesített kötetben) referált folyóiratok és sorozati kiadványok jegyzéke;
- az összesített kötetek, valamint a sorozatok és a fejezetek tartalmáért felelős szerkesztők neve;
- az adott sorozatban (vagy összesített kötetben) szereplő rövidítések jegyzéke;
- a kereszthivatkozások rendszere;
- az RZs egyes füzetének rubrikátori;
- a szovjet referáló kiadványok rubrikátora mutatóval;
- mutatók az RZs-hez;
- a VINITI kiadványainak bibliográfiai mutatója;
- a VINITI kiadványainak prospektusai.

A kereső apparátus legfontosabb elemei a *rubrikátor és a mutatók*.

A rubrikátort gyakorlatilag az információs kiadvány elkészítésének minden szakaszában használják, és pedig a dokumentumok tematikai kiválasztására és elosztására, az RZs szerkezetének és tartalmának meghatározására, az információs anyagok tematikai sorrendben történő elhelyezésére, valamint az egyes tudományágak és műszaki ágazatok közti kapcsolatok kifejezésére. A *rubrikátor dinamikus rendszer*, amely a tudomány és technika fejlődésével meghatározott dokumentumáramlás mennyiségi változásaival összhangban változik, illetve pontosodik.

Az RZs mutatóival az olvasó gyorsan kikeresheti a részére szükséges feldolgozott információkat. A mutatók évente egyszer külön kiadványként is megjelennek minden összesítő kötethez és sorozathoz. Négyféle mutató készül: *tárgymutató; szerzői mutató; képletmutató és szabadalmi mutató*.

1976-ban a VINITI RZs 26 összesített kötetben, az ezekhez tartozó 147 sorozatban és 46 egyéb sorozatban jelent meg. Az RZs évente összesen kb. 1 millió referátumot publikál mintegy 30 ezer kiadói íven és 300 ezernél több példányban. 1976-ban 175 különféle mutatót adtak ki több mint 5 ezer kiadói ív terjedelemben. Az RZs szerkesztésének és kiadásának átlagos időtartama kb. 4 hónap.

Már rámutattunk azokra a fontos funkciókra, amelyeket az RZs betölt: *folyamatos tájékoztatás és retrospektív keresés*. Bár a korszerű műszaki eszközök, a fejlett munkaszervezés, az új módszerek felhasználása lehetővé teszi a megjelenési időtartam jelentős csökken-

tését, az RZs mégsem tudja teljes mélységben feldolgozni a tudósok és szakemberek számára szükséges összes újonnan publikált dokumentumot. Ezért a folyamatos tájékoztatás funkcióját mindjobban átveszik a *Szignal'naja Informacija* (Jeladó Információ) sorozatai.

Annak ellenére, hogy az RZs mutatórendszerét fejlesztik és tökéletesítik, megjelenését gyorsítják, a hosszabb időszak alatt feldolgozott információkat kumulálják, a felhasználó egyre nagyobb nehézséggel tudja felhasználni az RZs-t retrospektív keresésre. Ennek legfőbb oka az információs anyagoknak rubrikátor (lineáris hierarchikus osztályozási rendszer) szerinti elhelyezése az RZs egyes füzetekben. Ez a módszer kizárja ugyanannak az információnak többszöri besorolását. A retrospektív keresés ennek következtében egyre inkább az *automatizált információkereső rendszerek* feladatává válik.

Mindezen hiányosságok ellenére sem csökken azonban az RZs átfogó szerepe, de át kell értékelni a vele szemben támasztott követelményeket és továbbfejlesztésének politikáját.

Szignal'naja Informacija

A folyamatos informálás funkcióját egyre jobban átveszik a *Szignal'naja Informacija* (Szi) sorozatai. Ezek operatív információs kiadványok, amelyek rendszerezetten közlik az adott ágazatra, tárgyra vagy problémára vonatkozó új publikációk *bibliográfiai leírását*.

Az Szi a VINITI alapkiadványának, az RZs-nek fontos kiegészítéseként, az információs szolgáltatások új típusát jelenti. Ha valamely szakember az Szi-ben jelzést kap az őt érdeklő publikációról, nagyon gyorsan megkaphatja az eredeti szöveg másolatát, ha megrendeli a VINITI-től.

Az Szi sorozatainak megkülönböztető vonása az, hogy a sok ágazatot érintő irodalomáramlat központosított feldolgozása a VINITI-ben *lehetőséget ad az információs szolgáltatás teljességére*, mert időszaki kiadványokon kívül feldolgoznak nagyon sok másfajta kiadványt, nemcsak az adott témakörben, de a határterületekről is.

Az Szi sorozatai havonta kétszer jelennek meg, elkészítésük átfutási ideje az anyagoknak a VINITI-be történő beérkezésétől számított 25–30 nap.

Az Szi füzetében a bibliográfiai leírásokat az RZs füzetek rubrikátorának – vagy azok átdolgozott változatának – megfelelő, többé-kevésbé részletezett osztályozás szerint rendezik.

Minden füzet *három részből áll*:

- bibliográfiai mutató;
- kereső apparátus;
- az elsődleges források megrendelésére szolgáló űrlap.

A *bibliográfiai mutató* az Szi sorozatok alapvető része, amelyből a felhasználók jelzést kapnak a legutóbbi

két hétben a világon megjelent új publikációkról, bibliográfiai leírás formájában. A bibliográfiai leírásból a legtöbb esetben meg lehet határozni a publikáció érdekes voltát és aktualitását, valamint azt, hogy a felhasználónak szüksége van-e az elsődleges forrásra. *A bibliográfiai leírások átlagos terjedelme 200, címfordítással együtt 260 betűhely.*

A bibliográfiai leírások szerkezete azonos az RZs-ben közöltekével. A bibliográfiai leírás tartalmazza az orosz nyelvű publikációk címét vagy a külföldi publikációk címfordítását; a szerzők nevét; a kiadvány címét és adatait (kiadási év, kötettség, füzettség, lapszám); a publikáció eredeti nyelvét (ha nem orosz). Az egyes sorozatokon belül a bibliográfiai leírások betűrendben következnek. A szabadalmi leírások és a szerzői tanúsítványok bibliográfiai leírásai közlik az országot, a szabadalmi osztályt, a szabadalom számát, a bejelentés időpontját és a szabadalom megadásának időpontját.

A kereső apparátus elemei:

- a sorozat rubrikátora;
- a mutatók;
- a füzet tartalomjegyzéke;
- szerkesztőségi cikk (előszó);
- a füzetben vagy sorozatban feldolgozott elsődleges források jegyzéke.

Az SZI sorozataihoz két részből álló szerzői névmutató (teljes vagy rövidített) tartozik. Az első rész azoknak a szerzőknek a családnevét és utónevük kezdőbetűjét közli, akiknek a publikációja cirill írásjeleket használó nyelven jelent meg. Ugyanez a rész közli cirill írásjelekre átírva a nem cirill vagy latin írásjeleket használó nyelveken (arab, japán stb.) megjelent közlemények szerzőinek családnevét. A második és a többi szerző nevét is betűrendben közli; a többszerzős publikációk szerzőit csak a publikáció tételszáma alapján lehet összegyűjteni. A második rész a latin írásjeleket használó nyelveken publikáló szerzők családnevét és utónevük kezdőbetűjét közli.

Az egy-egy sorozatban feldolgozott elsődleges források jegyzéke lehetőséget ad a felhasználónak, hogy megismerkedjék az elsődleges források összességével, annak mennyiségi és minőségi jellemzőivel.

Figyelembe véve, hogy a publikációkat bibliográfiai leírások ismertetik, a szolgáltatástól elválaszthatatlan annak biztosítása, hogy a felhasználók hozzáférhessenek az elsődleges forrásokhoz. Ezt a célt szolgálja a *megrendelési űrlap*, amelyen elegendő csak a publikáció tételszámát feltüntetni.

Itogi nauki i tehnikai

Az információrobbanás kedvezőtlen következményei enyhítésének egyik hatékony módszere a *szakirodalom*

rendszeres, elemző, szemleszerű feldolgoása. A szemlék rendeltetése:

rendszerezniük, általánosítaniuk és kritikusan értékelniük kell valamely tárggyal vagy témával kapcsolatban különféle publikációban megjelent információkat, következetesen és kimerítően ismertetniük kell az adott forrásokban szereplő legértékesebb információkat. Ez sok esetben feleslegessé teheti az eredeti forrás tanulmányozását;

információt kell nyújtania az adott tárgykörben vagy témában a világ bármely részén folyó alapvető munkákról és az ezekkel foglalkozó tudósokról és szakemberekről;

segítenie kell a tudósoknak és mérnököknek annak a terminológiai gátnak a leküzdésében, amely egyre jobban eltávolítja egymástól a tudomány és a technika különféle területein dolgozókat és akadályozza az egyik tudományág eredményeinek és módszereinek gyors felhasználását más tudományágban.

A VINITI 1957-ben megkezdte elemző szemlék készítését tudósok és szakemberek széles körének. *A szemlék elemzést nyújtanak a tudomány és a technika helyzetéről és fejlődési irányzatairól.*

A szemlék első három füzete (biológiai tudományok, műszaki tudományok, kémia) 1957-ben jelent meg. 1964-től kezdve a szemlék két sorozatban jelentek meg; a természettudományi szemlék *Itogi nauki* címen, a műszaki tudományok szemléi pedig *Itogi nauki i tehnikai* címen. 1972-től kezdve a sorozat egységesen az utóbbi címen jelenik meg.

Az elmúlt években a szemlék tárgyköre folyamatosan kiszélesedett. Míg 1957-ben csak 3, addig 1969-ben már 26 és 1976-ban pedig 94 kötet jelent meg. Növekedett a kiadvány népszerűsége, amit a példányszámok általános emelkedése jelez. Sok kötetet külföldön lefordítanak; így pl. az USA-ban kiadják a matematikáról és a geológiáról beszámoló szemléket.

A szemlék jellegük szerint három csoportra oszthatók. Vannak *elemző szemlék*, amelyek a vizsgált ágazat, tárgykör vagy problémakör helyzetéről és fejlődési irányzatairól adnak mélyreható elemzést és érvekkel alátámasztott értékelést. *A referáló szemlék* rendszerezett és általánosított tájékoztatást nyújtanak a vizsgált tárgykör vagy problémakör helyzetéről. Végül a *bibliográfiai szemlék* rendszerezetten tájékoztatnak az adott ágazat, tárgykör vagy problémakör alapvető kiadványainak jellegéről, tartalmáról és rendeltetéséről.

A szemléket az elsődleges források teljességének feldolgozása jellemzi, mert a VINITI-be beérkező s az RZs-ben, illetve az SZI-ben közölt összes forrás felhasználásával készülnek. A szemlék általában az utolsó 1–3 év anyagát elemzik, de esetenként feldolgoznak korábban megjelent alapvető munkákat is.

Ekszpreszsz Informacija

Az *Ekszpreszsz Informacija (EI)* sorozatai a külföldi műszaki publikációk közül a legértékesebbeket, bővített referátum formájában ismertető operatív kiadványok. Időszerű információs anyagok gyors közlése, a nyelvi akadályok áthidalása, a nehezen hozzáférhető források ismertetése igen népszerűvé tette az EI-t a műszaki dolgozók körében. Az EI előnye az információk részletesebb közlése. *A bővített referátumok átlagosan kb. tízszer akkora terjedelműek, mint az RZs-ben közöltek.* A bővített referátumok tartalmazzák az elsődleges forrásanyagban szereplő grafikonokat, táblázatokat és ábrákat is. Ezért a felhasználó az EI-ben közölt referátumokat az eredeti forrás ismerete nélkül is hasznosítani tudja.

A VINITI kiadványai az információellátás rendszerében

A VINITI információs kiadványainak rendszerét az információellátás rendszereként hozták létre. Ezért szólni kell néhány szót az információellátás és az információszolgáltatás egymáshoz való kapcsolatáról és kölcsönös viszonyáról a tájékoztatási tevékenységben.

Véleményünk szerint ennek a problémának a kutatása és megoldása a tudományos információs tevékenység komplex megközelítésének olyan szempontja, amely egyre nagyobb jelentőségűvé válik az információs rendszerek szervezésével és működésével kapcsolatos kérdések megoldásában.

A VINITI tudományos információs iskolája már 1968-ban foglalkozott kutatásai során ezekkel a problémákkal, amikor elkészítette a *KGST-tagországok tudományos-műszaki információs tevékenységének fejlesztését 1980-ig leíró prognózisát*. E kutatás során felmerült többek között annak a szükségessége is, hogy elhatárolják egymástól az információellátás és az információszolgáltatás fogalmait és szakkifejezéseit. A tájékoztatási tevékenység komplex elemzésének ez a szempontja alapvető fontossággal jelentkezik a tájékoztatási tevékenység rendszerszemléletű megközelítésével kapcsolatos kutató munkánkban.

Figyelmet érdemel azonban az a körülmény is, hogy a tudományos információs tevékenység fejlesztése során mindinkább előtérbe kerül egy lényeges ellentmondás. Egyrészt *a lehető legteljesebb információt kell nyújtani* a felhasználóknak; másrészt *csak a szükséges információkat kell nyújtani*, a felesleges információkat ki kell szűrni.

Mindkét követelményt egyidejűleg és egymással szoros összefüggésben kell kielégíteni. A tudományos információs szolgálatok hatékonysága csak úgy növekedhet, ha mindkét követelményt optimális mértékben kielégítjük.

A megoldást nyilvánvalóan az egységes komplexumot alkotó tudományos információs tevékenység két funkcionális összetevőjének – az információellátásnak és az információszolgáltatásnak – elkülönítése útján kell keresni. Ilyen szemléletben az információs rendszereket két funkcionális alrendszer – az információellátási és az információszolgáltatási alrendszer – komplexumának kell tekinteni.

Ebben a felfogásban az *információellátás* feladata mindazon információk gyűjtése, feldolgozása és tárolása, amelyekre igény jelentkezhet. Az *információszolgáltatás* feladata más jellegű: kiválasztja az információellátás által feldolgozott és tárolt információállományból azokat az információkat, amelyek a felhasználó részére adott esetben szükségesek. Az információszolgáltatásnak szűrőként kell működnie, amely visszatartja a felesleges információkat.

Mint már említettük, a *VINITI kiadványainak rendszere információellátási rendszerként létesült*, amelynek feladata mind a mai napig a tudomány és a technika széles körű problémáira vonatkozó és a különféle elsődleges forrásokban publikált információk gyűjtése, feldolgozása és a felhasználók rendelkezésére bocsátása. Információszolgáltatással ez a rendszer csak közvetve foglalkozott.

A tudományos-műszaki forradalmat meghatározó folyamatok azonban teljes élességgel vetik fel a tömeges információszolgáltatást, mint követelményt, amikor is minden információfelhasználónak, tudósoknak és szakembernek a feladatához szükséges, hogy a szakmájába vágó, de ugyanakkor a lehető legteljesebb információt kell szolgáltatnia. Emellett komoly problémákat vet fel az olyan tudósok és szakemberek kiszolgálása, akik komplex, ágazatközi problémákkal foglalkoznak. Ezeket a feladatokat csak az információellátási és információszolgáltatási rendszerek automatizálásával lehet megoldani. A hagyományos módszerekkel és eszközökkel történő megoldáshoz ugyanis csillagászati összegek kellenének és a szükséges ráfordítások meghaladnák a legnagyobb információs rendszerek lehetőségeit is. *Az automatizálás korszerű eszközeinek felhasználására* azért is szükség van, hogy gyorsíthassuk velük a tudomány és a technika eredményeinek gyakorlati felhasználását. Mindezen feladatok megoldása sok szállal kapcsolódik az információs kiadványok elkészítésének automatizálásához.

Mindezt figyelembe véve a VINITI 1969-től kezdve áttért a kiadványkészítési műveletek automatizálására. Erre egy méreteiben sokkal nagyobb feladat megoldása során, az ASZSZISZTENT integrált információs rendszer létrehozásával kapcsolatban került sor. Az automatizált kiadványszerkesztési rendszernek egyik központi feladata lesz az SZI és az RZs előállítás és kiadása, továbbá egyéb információs kiadványok előállítása hagyományos formában vagy nem hagyományos információhordozókon, így mágnesszalagon vagy 16 mm-es mikrofilmen.

A. I. Csernűj részletesen jellemezte a VINITI integrált, automatizált információk rendszerét, az ASZSZISZTENT-et.^{1/} Tanulmánya tömören és célratorően szemlélteti a más automatizált információk rendszerek létesítésével kapcsolatos kérdéseket, így pl. a publikált dokumentumokról tájékoztató nemzetközi információk rendszer (MISZOD) problémáit. A MISZOD létrehozása során felhasználták a VINITI tájékoztató kiadványai rendszerének fejlesztésekor szerzett tapasztalatokat.

A publikált dokumentumokról tájékoztató nemzetközi információk rendszer

Ezt a rendszert a szocialista országok Nemzetközi Tudományos Műszaki Információk Rendszerének (NTMIR) keretében hozzák létre, annak egyik specializált alrendszeréeként. A MISZOD-ot az NTMIK tagországi publikált elsődleges dokumentumokról tájékoztató nemzeti információk rendszereinek együttműködésével alakítják ki, előmozdítva a nemzeti rendszerek további integrálódását jeladó és referáló kiadványok előkészítésében. A MISZOD ma még nem helyettesítheti a tradícióknak és szükségleteknek megfelelő jelenlegi nemzeti bibliográfiai és referáló szolgáltatásokat, de célja, hogy a legszélesebben átfogja az elsődleges tudományos-műszaki irodalmat, s a legkisebb szellemi és anyagi ráfordítás mellett magas színvonalú tájékoztató kiadványokat és egyéb szolgáltatásokat nyújtson a felhasználóknak.

A publikált dokumentumok — folyóiratcikkek, könyvek, szabadalmi leírások, a letétbe helyezett kéziratok stb. — továbbra is a legfontosabb és legnagyobb számú elsődleges forrásai a tudományos-műszaki tájékoztatásnak. A legszerűsebb számítás szerint is évente mintegy 5 millió dokumentum jut el a MISZOD-ba. Ezek közül feldolgozás után hozzávetőleg 2,5 millióról adnak információt a tájékoztató kiadványok. Jelenleg a VINITI referáló lapjai évente 1 millió elsődleges dokumentumról közölnek ismertetést. Ily módon a MISZOD olyan rendszer lesz, amely a maga nemében egyedülálló teljeséggel tükrözi az elsődleges forrásokat és univerzálisan átfogja a tudományok és a technika minden ágát. Ez nyilvánvalóvá válik néhány nagy külföldi információk szolgálattal való összehasonlításból is: a *Chemical Abstracts Service* évente mintegy 300 ezer kémiai és vegyipari, az *Excerpta Medica* pedig 200 ezer orvostudományi publikációról tájékoztat.

Amint már jeleztük, a MISZOD létrehozása a VINITI tájékoztató kiadványai rendszerének kialakítása és fejlesztése során szerzett tapasztalatok figyelembevételével

és erre a rendszerre támaszkodva történik. Teljes mértékben figyelembe veszik a VINITI integrált automatizált információk rendszereinek kialakítása során szerzett tapasztalatokat (pl. az ASZSZISZTENT rendszer, vagy a kémiai információk rendszer, amelyet a VINITI az NDK Központi Dokumentációs és Tájékoztatási Intézetével közösen hozott létre).

A MISZOD alapvetően abban különbözik a VINITI rendszereitől, hogy a szocialista országok kollektív erőfeszítéseit tükrözi. Ezek az erőfeszítések egyrészt arra irányulnak, hogy a MISZOD a lehető legteljesebben átfogja a világ szakirodalmát és helyesen illessze be a publikációk rendszerébe, másrészt arra, hogy a tudomány és technika legújabb eredményeinek megfelelő naprakész állapotban tartsák a rendszer rubrikátorait, továbbá, hogy folyamatosan tökéletesítsék a rendszer információk kiadványait és egyéb szolgáltatásait.

A MISZOD résztvevői nemzetközi munkamegosztás alapján tartoznak a határidőket egyeztetni, javaslatukat előírt formában a vezető szervhez benyújtani és a kollektív felelősséget vállalni a rendszer szervezéséért és fejlesztéséért. A MISZOD-ban résztvevő minden ország a felhasználói szükségleteinek megfelelően megkaphatja a rendszer kiadványainak meghatározott részét vagy egészét a saját nyelvén készült tájékoztatói apparátussal (mutatókkal stb.) együtt.

A résztvevő országok együttműködése nincs merev keretek közé szorítva, s azt a MISZOD rendszertanácsának határozataival szükség szerint módosítják. A részvétel kiterjedhet az elsődleges források (vagy másolataik) és elemző-szintetizáló feldolgozások megküldésében is. A rendszer másféle szolgáltatásokat is teljesít, így szelektív információterjesztést, retrospektív információkeresést az utolsó öt esztendő dokumentumaiból. A MISZOD működésének második szakasza már nemcsak a géppel olvasható információhordozók cseréjét öleli fel, hanem számítógépi programok, technológiai és módszertani megoldások cseréjét is.

A MISZOD és az NTMIR ágazati alrendszereinek kapcsolata az ágazati alrendszerek másodlagos információellátását biztosítja géppel olvasható információhordozókon. 1977 folyamán megindul az együttműködés kémiai és vegyipari, valamint a mező- és erdőgazdasági ágazati alrendszerekkel. 1978 folyamán megkezdődik a kölcsönös együttműködés az elektrotechnikai ágazati alrendszerrel.

1/ Lásd: CSERNŰJ, A. I.: Az Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Információk Intézet (VINITI) integrált automatizált információk rendszere, az ASZSZISZTENT = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 24. köt. 3. sz. 1977. p. 95–102.

FENINA, N. A. — GLOBACEV, O. I.:
*Az Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki
 Információs Intézet információs
 kiadványainak rendszere*

A tanulmány ismerteti a VINITI tudományos információs iskolájának létrejöttét és munkásságát. Ennek egyik eredménye a VINITI információs kiadványainak rendszere, amely az elmúlt negyed század alatt alakult ki. A rendszer gerincét a Referativnyj Zsurnal (RZS), az Ekspressz Informacija (EI), a Szignal'naja Informacija (SZI) és az Itogi nauki i tehniki (INT) című kiadványok, ill. ezek sorozatai képezik. A tanulmány részletesen foglalkozik a VINITI információs kiadványainak szerepével az információellátás rendszerében és tárgyalja a szocialista államok Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszerének keretében szervezett publikált dokumentumokról tájékoztató nemzetközi információs rendszer (MISZOD) létrehozásával kapcsolatos kérdéseket.

* * *

FENINA, N. A. — GLOBACEV, O. I.:
*The system of publications in the
 All-Union Institute for Scientific and
 Technical Information*

This report gives an account on the development and activities of the scientific information branch of VINITI. As one of its results, the VINITI's system of publications has been developed during the past 25 years. This system is based on the serials Referativnyj Žurnal (RŽ), Ekspress Informacija (EI), Signal'naja Informacija (SI) and the series Itogi Nauki i Tehniki (INT). The report gives a detailed description of the role these publications play in the system of information supply. It discusses the problems associated with the development of an international information system on published documents (MISOD) organized within the International Scientific and Technical Information System of the socialist countries.

ФЕНИНА, Н. А. - ГЛОБАЧЕВ, О. И.: Система
 научно-информационных изданий Всесоюзного
 института научно-технической информации.

В настоящей работе авторами описывается создание и деятельность научно-информационной школы ВИНТИ. Одним из результатов ее является система информационных изданий ВИНТИ, формировавшаяся за последнюю четверть века. Основными среди изданий являются Реферативный журнал (РЖ), Экспресс информация (ЭИ), Сигнальная информация (СИ) и Итоги науки и техники (ИНТ). В работе дается подробный анализ роли информационных изданий ВИНТИ в системе информационного обеспечения и рассматриваются вопросы, связанные с созданием Международной информационной системы по опубликованным документам, организованной в рамках Международной системы научной и технической информации стран-членов СЭВ.

* * *

FENINA, N. A. — GLOBACEV, O. I.:
*Das System der Publikationen von
 Allunionsinstitut für Wissenschaftliche und
 Technische Information*

Der Bericht beschreibt die Gründung und die Tätigkeit der wissenschaftlichen Schule in VINITI. Eines ihrer Ergebnisse ist das im Verlauf der letzten 25 Jahr entstandene System der Publikationen von VINITI. Den Kern des Systems bilden die Periodika Referativnyj Žurnal (RŽ), Ekspress Informacija (EI), Signal'naja Informacija (SI) und die Serie Itogi Nauki i Tehniki (INT). Der Bericht bespricht die Rolle dieser Publikationen im System der Informationsversorgung und die Fragen bezüglich der Organisation eines Informationssystems über publizierten Dokumente (MIDOS) im Rahmen des Internationalen Wissenschaftlich-Technischen Informationssystems der sozialistischen Länder.

